

УДК 343.31

Андрій Володимирович НОСАЧ,

кандидат юридичних наук,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

СТРАТЕГІЯ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ І ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

В останні роки стрімке зростання кількості злочинів проти основ національної безпеки України призводить до необхідності визначення ефективних шляхів протидії зазначеним протиправним діям. Причини та умови такого стрибку статистичних показників, з одного боку, лежать на поверхні: відкритий збройний конфлікт на території України, що триває протягом останніх п'яти років, анексія майже п'ятої частини території нашої держави постійно продукують нові посягання на державний суверенітет та територіальну цілісність України. З іншого – коріння та форми вираження злочинних посягань на основи національної безпеки України, державний суверенітет і територіальну цілісність зокрема, є набагато більш глибокими, численними та різноплановими, ніж виражені у статистично зафіксованих показниках злочинів, передбачених Розділом І Особливої частини Кримінального кодексу України. Відповідно ефективність стратегічного планування захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України безпосередньо залежить від закладення обґрунтованого базису такої діяльності, яка має охоплювати та враховувати наявні небезпеки для зазначених вищих цінностей будь-якої держави.

Розглядаючи методологічні засади формування стратегії захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України, слід зазначити, що зміст та, відповідно, й обсяг цієї концепції є ширшим за стратегії протидії злочинності. Так, навіть за етимологічним значенням поняття захисту є ширшим за протидію. Захист має декілька значень, проте основним є дія в розмінні захищати, захистити і захищатися, захиститися. При чому в практичних прикладах використання терміну «захист» у вищевказаному зазначенні мова йде про сукупність заходів, спрямованих на підтримку, збереження, охорону чогось, заходи спрямовані по попередженню шкідливим проявам тощо. Вважаємо, що протидія злочинності є лише одним зі способів забезпечення захисту суспільних відносин, сам захист може включати й інші заходи, безпосередньо не пов'язані протидією злочинності. Відповідно стратегія захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України має охоплювати протидію злочинам, які посягають

на охоронювані кримінальним правом суспільні відносини, що забезпечують існування зазначених благ, проте нею не обмежується.

За своєю сутністю стратегія захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України відноситься до так званих безпекових стратегій держави. Серед останніх доцільно виділити Стратегію воєнної безпеки України, Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегію національної безпеки України, яка є об'єднуючим та узагальнюючим базисом інших безпекових стратегій. Згідно ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» державною безпекою є захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Відповідно державний суверенітет і територіальна цілісність є невід'ємними складовими національної безпеки України, від рівня їх захищеності безпосередньо залежить рівень національної безпеки України в мирний час та можливість забезпечити гідну охорону конституційних прав і свобод громадян нашої держави. Крім того слід відмітити, що прийнятий у 2018 р. Закон України «Про національну безпеку України» передбачає доцільність захисту не лише від реальних, а й від потенційних загроз державному суверенітету і територіальній цілісності України. Вбачаємо, що зазначене положення має бути обов'язково враховано під час побудови сучасної стратегії захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України.

Іншим важливим методологічним питанням побудови сучасної стратегії захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України у системі протидії злочинності є визначення предметного поля злочинів, протидія яким має здійснюватися в її межах. Як вже зазначалося, протягом останніх п'яти років статистичне збільшення злочинів проти основ національної безпеки України є колосальним: у 2013 р. було виявлено 8 злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК України, у 2014 р. – 527, у 2015 – 473, у 2016 – 302, у 2017 р. – 325, у 2018 р. – 428. Таким чином згідно офіційної статистики у 2018 р. було вчинено в 54 рази більше злочинів проти основ національної безпеки України, ніж у 2013 р. І хоча частка цих протиправних діянь становить лише 0,01 % від всієї кількості злочинів, вчинених у 2018 р. на території України, високий ступінь її суспільної небезпечності визначає важливість посилення протидії злочинам, що становлять загрозу та порушують на державний суверенітет і територіальну цілісність України. Проте чи достатньо чітко офіційна статистика визначає перелік злочинів, що становлять небезпеку державному суверенітету і територіальній цілісності України?

Слід відмітити, що на сьогодні вельми актуальним є відмежування різних форм політичної боротьби однин від одного, зокрема, сепаратизму, актів тероризму, найманства, злочинів проти основ національної безпеки України. Так, у Звіті за результатами дослідження спроможності судової системи забезпечувати правосуддя в умовах збройного конфлікту на сході України в 2016–2017 роках було визначено, що статистично кількість порушених кримінальних проваджень стосовно військовослужбовців перевищує в десятки разів кількість тих, які вчинили злочини проти основ національної безпеки, терористичні злочини, злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями, найманство, організацію незаконних збройних угруповань. Серед причин такої ситуації автори Звіту, зокрема, зазначають: бажання уникнути правосуддя шляхом переховування на окупованих територіях; той факт, що особи, які своїми діями сприяли окупації частини території України, й надалі обіймають посади в органах, що забезпечують доступ до правосуддя; психологічний фактор, пов'язаний з тим, що судді і прокурори, які мають родичів, квартири, майно на непідконтрольній території, мають певний страх виносити жорстокі вирoki або навіть порушувати кримінальне провадження.

Зазначені дані доводять, що захист державного суверенітету і територіальної цілісності України у системі протидії злочинності має охоплювати протидію не лише протидію злочинам проти основ національної безпеки України, а й іншим злочинам, що супроводжують сепаратистські дії, зокрема на сході України. У той же час зазначимо, що сепаратистські настої присутні і в інших регіонах України і, відповідно, вимагають адекватної реакції з боку держави.

На останок вважаємо необхідним зауважити, що у зв'язку з тим, що наразі Україна знаходиться в ситуації відкритого збройного конфлікту, що відбувається на території Донецької та Луганської областей, та відвертою незаконністю анексії Автономної республіки Крим, державний суверенітет та територіальна цілісність нашої держави потребують не лише захисту, а й найскорішого відновлення. Відповідно побудову сучасної стратегії захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України слід спрямовувати не лише на захист зазначених найвищих благ нашої держави, в тому числі в межах протидії злочинності, а й передбачити конкретні заходи щодо їх відновлення.

Одержано 25.09.2019